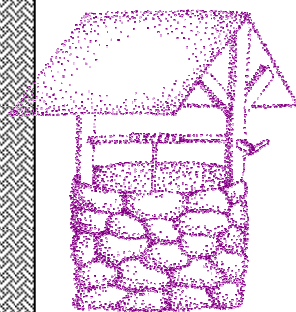

דמשק אליעזר

יו"ל ע"י וועד להוצאת כתבי ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

בן מוה"ר רבי יצחק נפתלי קנאפפלער זצ"ל, אבדק"ק טשילע יצ"ו, ומח"ס "קני המנורה"

ונכד הגה"צ ר' רפאל אהרן קנאפפלער זצוק"ל הי"ד, אבדק"ק טיניע, ומח"ס "מנורת אהרן"

גליון בדברי תורה ובהלכה ואגדה, פנינים יקרים לכבוד שבת קודש וכו' ובדברים העומדים ברומז של עולם

• ערב שב"ק אמור ח"י אייר, ל"ג בעומר תשפ"ה - שנה י"ב גליון י"ג (רכ"ו - 226) •

בענין מי שאומר ששכח לומר "יעלה ויבא" בשמונה עשרה, אם צריך לחזור ולהתפלל או לא

עיין בדפים הבאים כמה בירורי הלכה בזה

ויש לעיין:

א] אם אומר ששכח רצה בסעודת שבת.

ב] אם אומר ששכח יעלה ויבא בסעודת יו"ט.

ג] אם אומר ששכח יעלה ויבא בסעודת ר"ח.

ד] אם אומר ששכח יעלה ויבא בסעודת ראש השנה.

ה] אם אומר בלילה ששכח אתמול בערב לספור ספירת העומר.

ו] אם אומר ששכח המלך הקדוש בימים נוראים.

ז] אם אומר ששכח רצה או יעלה ויבא בסעודה שלישית בשב"ק.

הערות והארות מתקבלות בחיבה

❖ Rabbi Alexander Knopfler • 1564 - 48 STREET • Brooklyn N.Y. 11219

❖ Tel: (917) 755-4864 • Fax: (718) 437-3388 • Email 7554864@gmail.com

בענין מי ששכח להזכיר "יעלה ויבא" בשמונה עשרה

לכבוד אהובי ידידי הרה"ח
מוה"ר הרוצה בעילום שמו שליט"א

אחדשה"ט באהבה!

על דבר הויכוח שהיה לנו בחג הפסח העעלל"ט שנת תשפ"ה לפ"ק, בענין מי ששכח לומר יעלה ויבא בשמונה עשרה, מתי צריכים לחזור ולהתפלל ומתי לא, והזכרתי דברי המשנה ברורה (סימן תכ"ז סק"י) שכתב וז"ל: כבר כתבנו לעיל בסימן קי"ד במשנה ברורה סקל"ח בשם האחרונים דאם ברור לו שהיה בדעתו לזכור מעין המאורע בתוך התפלה, ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם זכר בתפלה או לא, אין צריך לחזור, אך כל זה אם הספק נפל לו לאחר זמן, אבל אם נתעורר לו הספק מיד אחר התפלה יש לו לחזור, עכ"ל. ונתווכחנו מה נקרא "מיד אחר התפילה" ומה נקרא "לאחר זמן מופלג", והנה להביא איזה ראיות לדברי ד"מיד אחר התפילה" היינו תיכף ומיד בגמר התפילה, ואילו "לאחר זמן מופלג" היינו כל שאינו תיכף ומיד אחר התפילה, וזה החלי, בעזר צורי וגואלי.

- א -

במקור דברי המשנה ברורה מבואר דצריך שיתעורר הספק תיכף ומיד

הנה מקור דבריו של המשנה ברורה הוא מדברי המגן גבורים להגאון ר' מרדכי זאב אימינגא זצ"ל (סימן קי"ד ס"ק י"ב), וז"ל שם: עד למ"ד יום. ע' סי' תכ"ב ס"א בט"ז ס"ק א' שכתב דאם ה' בדעתו שהוא ר"ח בשעת התפלה א"צ לחזור אבל בב"ח ומ"א וא"ר לא משמע כן ומ"מ הסומך בזה בשעת הדחק לא הפסיד שגם דו"ץ הגאון מוהר"י ז"ל במו"ק הסכים לדבריו דהיינו דאם ברור לו שה' בדעתו לזכור מעין המאורע בתוך התפלה ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם ה' זוכר עדין או לא אין צריך לחזור ואם נתעורר הספק מיד אחר התפלה יש לחזור ע"ש, עכ"ל.

והנה גם בלשונו יש להסתפק לכאורה מהו העיקר, אם הרישא שכתב "לאחר זמן מופלג", או הסיפא שכתב "מיד אחר התפילה", וא"כ יש לברר במקור דבריו, דהיינו דברי היעב"ץ בספרו מור וקציעה שעליו הסתמך, והנה ז"ל היעב"ץ (סימן קי"ד ד"ה שם במור ירושלמי):

שם במור, ירושלמי המתפלל ואינו יודע אם הזכיר אם לא קודם שלשים יום כו'. עכ"ל. נלע"ד שאין נקרא ספק אלא כששם אל לבו הספק תיכף במקום שהי"ל להזכיר, בעודו עומד שם באותו פרק ואותה ברכה, או לפחות שנפל בספק עודנו עומד באותה תפלה שהי"ל להזכיר בה. אבל אחר שסיים התפלה, וכל שכן אחר זמן מופלג, אם נכנס אז ספק בלבו שאינו יודע עוד אם הזכיר, אין זה נכנס בגדר ספק להחזירו. דכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש עבד לה ולא אדעתיה, שפירושו אף שהוא דבר שהאדם עושהו בכוונת הלב, ולא במקרה בשעת העסק, מ"מ אחר שעבר העסק כשהיא מילתא דלא רמיא עליה תו לאדכורה, מוקמינן ליה אחזקתיה דכהוגן וכדין עבד. והכא נמי אמרינן, דבשעה שהיה מתפלל כשהיה מוטל עליו לכוון לבו בתפלתו, היה זכור יפה ולא שכח והזכיר המאורע כדינו, ואח"כ יצא הדבר מלבו. וזה ברור מאד. – ולא עוד אלא אפילו אומר אחר זמן ברי לי שלא הזכרתי, אני חובך לומר שאין לו לחזור, מההיא דאיתא בח"מ סי' ע"ט (ועיין בט"ז י"ד ס"ס ק"ץ) ודוק. עכ"פ בנפל בלבו הספק לאחר שעה, נ"ל פשוט וברור כמ"ש. – וכן אירע לי פעם אחת שנסתפקתי אחר עבור שעת התפלה, שמתי אל לבי אם הייתי נזכר בתפילתי להזכיר טל, והתחלתי לספק בו, ולשעה קלה שחשבתי בדבר אם התפללתי כדין אם לא, שוב נזכרתי בעצמי ע"י סימן מובהק שנודע לי בבירור שהייתי זכור מתחלה ושכבר התפללתי כראוי.

ונ"ל שלדעת זה נתכוין הירושלמי שהביא הרב"י לקמן סי' תכ"ב בספק אם הזכיר ר"ח שאינו חוזר, שנתקשה בו הרב שדבריו סותרין למ"ש כאן לענין הזכרה שכל' ל' יום חזקה מה שרגיל הוא אומר. ובמה שכתבתי אין כאן סתירה, דהכא מיירי דבא לו הספק תוך התפלה, והתם איירי דנסתפק אחר שהסיה לבו מתפלתו, שאין מוטל עליו לזכור עוד דאמרינן חזקה כדון עשה. – שוב מצאתי להרב במ"ז שם (סק"א) שחלק בעין זה, והנאני מאד, אף על פי שבד"מ שם (אות א') לא נתכוין לכך, כי הרב ט"ז לא ראה ספר ד"מ, מ"מ נכון הדבר מאד בס"ד. וכלל גדול הוא זה לכל הספיקות כאלה, עכ"ל היעב"ץ.

הרי מבואר בדבריו להדיא, שעיקר דעתו הוא שהספק צריך להתעורר בעודו עומד שם באותו פרק ואותה ברכה, ואם לאו לא יחזור. ולאחר זמן חוכך לומר דלאו דווקא בספק אלא אפילו באומר ברי' לי שלא הזכרתי אין לו לחזור, ובספק אפילו באותו זמן לא יחזור אם שם ללבו שצריך להזכיר היום, והדברים ברורים ומבוארים כמו שכתבתי.

וכן העתיק דבריו בכף החיים (אות מ"ח) וז"ל: וכתב המור וקציעה דאין נקרא ספק אלא כששם אל לבו הספק תיכף במקום שהו"ל להזכיר בעודו עומד שם באותו ברכה או לפחות שנפל בספק עודנו עומד באותה תפלה שהו"ל להזכיר בה, אבל אם אחר התפלה וכל שכן אם אחר זמן מופלג נכנס ספק בלבו אין צריך לחזור יעו"ש, עכ"ל.

- ב -

דעת כ"ק אדמו"ר מפאפא זצ"ל והגה"צ בעל שבט הלוי זצ"ל

ובשו"ת ויען יוסף (או"ח סימן נ"ב) כתוב לאמר:

אם הרבה קודם שמונה עשרה להזכיר מל' אי מהני שלא לחזור ולהתפלל בנסתפק אח"כ אם הזכיר. אם להורות כדברי היעב"ץ (הובא במשנה ברורה סי' קי"ד ס"ק ל"ח) שאם הרבה קודם שמונה עשרה שצריך להזכיר מל' ומטר, אזי אם אח"כ מסופק יש לסמוך שאמר, לענ"ד יש להורות כן, כי ידעתי בעצמי מתוך נסיון שהועיל, ומה שתמחת למה לא הזכיר בפוסקים [רק העצה של אמירת צ' פעמים], אין זה קושיא דהפוסקים הביאו מה שיוצא מתוך הירושלמי דאחר ל' יום הורגל. אך אולי להאנשים המרודים מאוד בעניני משא ומתן ומחשבתם מלא מטירדות בכל עת התפילה מסתבר דלהם אין זה תקנה, אבל לבן תורה מסתבר דמהני, עכ"ל הגה"צ מפאפא זצ"ל.

ועיין בשו"ת שבט הלוי (חלק ח' סימן קס"ג, שאלה ב') שכתב וז"ל: שאלה ב': המ"ז (סי' תכ"ב סק"א) חידש דהא דאמרינן בשו"ע (סי' קי"ד) דאם נסתפק בתוך שלשים יום אם אמר מוריד הטל צריך לחזור ולהתפלל היינו דוקא אם לא היה בדעתו קודם שהתחיל השמו"ע שצריך לומר ותן ברכה, ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם אמר או לא, אז צריך לחזור ולהתפלל, אך הגה"צ מדעברעצין שליט"א אמר לי דבזמנינו א"א לנקוט חידוש המ"ז כיון שהמחשבות מלא מטירדות ואין מכוונים בתפלה ממילא אפשר להיות שלא אמר ותן ברכה והתפלל כהרגל לשונו, והבאתי רא"י לדברי הגאון הנ"ל דבשו"ע (סי' קי"ד ס"ט) מובא עצה בימות החמה לומר ברכת אתה גבור עד מוריד הטל צ' פעמים, ואם יש לנקוט בזמנינו כדברי המ"ז קשה למה לא נקט השו"ע עצה זו שיכוין קודם השמו"ע אלא ודאי דגם בזמן השו"ע לא היו מכוונים כ"כ כמו שמצינו בס"י ק"א ס"א ברמ"א.

תשובה: אין זו ראיה כלל מה דלא הזכיר השו"ע ורמ"א שיוזכר עצמו לפני התפלה ולהוכיח מזה דלא מהני נגד דעת המ"ז סי' תכ"ב ומגן גבורים מו"ק ועוד שכתבו כן גם לדעת השו"ע, אבל פשר הדבר פשוט, דכיון דאינו זוכר שאמר מה שצריך להזכיר בשמו"ע לפעמים הרבה שוכח גם אם הזכיר עצמו לפני השמו"ע להזכיר את המאורע, וא"כ מה הואיל בזה, ואין זו עצה כוללת, משא"כ עצת הירושלמי והשו"ע לומר צ' פעמים או אחר ל' יום דאפילו שכח הכל ואעפ"כ חזקה הזכיר והדברים פשוטים, ודברי מ"ז ומו"ק הלכה הם, עכ"ל השבט הלוי.

- ג -

הכרעת הפסקי תשובות

שוב ראיתי בספר פסקי תשובות (סימן קי"ד אות י"ד) כתב ג"כ כדברינו, ועוד יותר מזה דנקט כפשטות דברי המור וקציעה דאף באמצע התפילה כל שאינו סמוך להברכה שבה האזכרה אינו חוזר, וזה לשונו שם:

ואחר העיון במקור ושורש הדברים בדברי היעב"ץ במור וקציעה (הכא) וביתר ביאור בסידורו (דיני ר"ה אות ה) עפ"י דברי הט"ז (סימן תכ"ב סק"א) שאם תוך כדי תפילתו היה מונח בזכרונו ודעתו שיש להזכיר מעין המאורע כהוגן, אזי סמכין על החזקה שאמר כהוגן ואפילו נתעורר לו הספק מיד אחר התפילה, ורק אם נתעורר לו הספק תוך תפילתו סמוך להברכה שבה האזכרה, אמרין שמא באותו רגע נשכח ממנו ולא אמר כהוגן וצריך לחזור.

- ד -

דעת הגה"צ אבד"ק יאקע ז"ל

והגה"צ ר' חיים ישעי' קעניג ז"ל אבד"ק יאקע, ומח"ס שו"ת חקי חיים, כתב לי בתשובה מיום י"א כסליו תשס"ו לפ"ק בהאי לישנא: אודות הכתוב במ"ב סימן תכ"ב סק"י, דכללא כייל דהא דקיי"ל בספק הזכיר מעין המאורע שחוזר ומתפלל דמסתמא התפלל ברגילות שלו, זהו דווקא אם מיד אחר גמר התפילה נזכר, אבל אם נזכר לאחר זמן, ובדעתו היה להזכיר מעין המאורע, דהיינו שקבע בלבו שהיום ר"ח, ולאחר זמן מסתפק אז א"צ לחזור.

והנני מסייע לו בדבר הזה, דאיתא במס' שבת צ' ע"ב [וצ"א ע"א], אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהצניעו ושכח למה הצניעו והשתא קא מפיק ליה סתמא, מהו דתימא בטולי בטלה מחשבתו קא משמע לן כל העושה "על דעת ראשונה הוא עושה". הרי זה דומה לגידון דידן, דכיון שקבע בדעתו מרם שעמד בתפילה שעליו להזכיר מעין המאורע ושכח, אמרין דמסתמא הזכיר, אם לא שנוכר תיכף ששכח – וכן מצינו גם לענין קדשים בתחילת מסכת זבחים, עיי"ש.

- ה -

דעת פוסקי זמנינו

וכן שמעתי מאת הגה"צ ר' משה שמעון בינעטה שליט"א, דומ"ץ בעלזא ספרינג וואלי ומח"ס משאת שבת וש"א, דלאחר שעבר מינוט אחד משעה שעקר רגליו כבר נקרא "לאחר זמן מופלג" ואינו חוזר, כל שידע מקודם שצריך להזכירו היום, וכן הסכים לזה הרה"ג ר' אברהם צבי פריעדמאן שליט"א, דומ"ץ גאלאנמא ומחבר ספרי "אוצר הלכות" הנפלאים על או"ח ויו"ד. ובוזה אצא ואומר שלום רב על ישראל עמך תשים מעתה ועד עולם אמן סלה.

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

אסרו חג פסח שנת תשפ"ה לפ"ק

^א ובפסקי תשובות (סימן קי"ד הערה 104) הביא דברי הויען יוסף הנ"ל, ואח"כ כתב: ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קס"ג ס"ל שגם במי שמחשבותיו טרודות אמורים דברי הט"ז והאחרונים שאם היה דעתו קודם התפלה לומר כהוגן אינו חוזר כשנסתפק, עיין שם, ועל כגון זה אמרין כל אחד לפי טבעו ומה שמכיר בנפשו, וגם בדיניו דברי שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' ע"ח דס"ל שאפילו אם בסמוך למקום שצריך להזכיר מעין המאורע ידע שצריך להזכיר ובגמר התפלה נסתפק חוזר ומתפלל, דאמרין סירכיה נקיט ואתי, והסכימו עמו החיד"א בברכ"י סי' תכ"ב סק"ג בשם הר"י מולכו (הו"ד בשע"ת שם), וכן מצדד בתורת חיים סופר סק"א, ולכן אם כי הכרעת המו"ק ומג"ג ומשנ"ב וש"א דלא כדבריו, עכ"פ נכונים הדברים לאדם המכיר בעצמו שכן טבעו, עכ"ל. - ואיני יודע מאין הוכיח כן בדברי השבט הלוי, דאדרבה כתב שאין זו עצה כוללות, דוק ותשכח.

למה אין מזכירין שם החודש ב"יעלה ויבא" ולמה אומרים בליל ראש חודש "ביום" ראש חודש הזה

הנה עלה על לבי לדקדק בנוסח יעלה ויבא, שאומרים בכל ראש חודש "ביום ראש חודש הזה", ויש להבין למה אומרים בלשון סתמא הכולל כל ראשי חדשים, ולמה לא יפרטו כל חודש וחודש בפני עצמו, כגון בראש חודש ניסן יאמר "ביום ראש חודש ניסן הזה", ובראש חודש אייר יאמר "ביום ראש חודש אייר הזה", וכן בהשאר.

גם ראיתי בספר שירים של שבת, שהו"ל אאמו"ר הגה"צ זצ"ל מח"ס קני המנורה, ושם בסדר ברכת המזון עמ' פ"ב הובא פירוש ענף יוסף, שכתב וז"ל: כתב הבחיי (רכינו בחיי בראשית א, ג) זה שאנו אומרים אף בליל ראש חודש ביום ראש החודש הזה, ובליל פסח אומרים את יום חג המצות הזה, וכן בכל רגל, הוא משום דאיתא בבראשית רבה, מלך בשר ודם מדליק נר מנר דלוק, שמא יכול להדליק נר מתוך [ה]חושך, והקב"ה מתוך החושך מוציא אורה, שנאמר וחושך על פני תהום, וכתב בתריה ויאמר אלהים יהי אור [ויהי אור], ואמר דניאל (ב, כב) 'הוא גלה עמיקתא' זה מעשה בראשית, ידע מה בחשוכא, וחושך על פני תהום, ונהורא עמיה שרא ויאמר אלהים יהי אור, הרי שנתבאר שהוציא האור מתוך החושך, ולמדנו מזה שהלילה כולל את היום, ואפשר שיקרא הלילה בשם יום. ומוזה אנו אומרים בלילי ראשי חדשים "ביום ראש החודש הזה", גם בלילי יום טוב "את יום חג המצות הזה" ו"את יום חג הסוכות הזה", לפי שהלילה נקרא גם בשם יום, אבל היום אינו נקרא בשם לילה, עכ"ל.

ואמר לי ידידי הרה"ג ר' בנימין בערקאוויטש שליט"א להוסיף על דבריו, דהנה בחג המצות ידוע כי לילה כיום יאיר, וליל יציאת מצרים היה כיום בהיר, כמבואר בזוה"ק פרשת בא (דף לה). "ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז וחמא כל עמא דינוי דקודשא בריך הוא הרא הוא דכתיב (תהלים קלט) ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה", ולכן גם בליל חג המצות שפיר אומרים את "יום" חג המצות הזה. וכן בחג הסוכות איתא במשנה ובגמרא (סוכה נא.) ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה, וא"כ גם בלילה היה בבחינת יום, וכן בראש חודש איתא במסכת ראש השנה (דף כב:) כיצד היו משיאין משואות מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן וכורך במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור ומוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שהוא רואה את חבריו שהוא עושה כן בראש ההר השני וכן בראש ההר השלישי ומאין היו משיאין משואות מהר המשחה לסרטבא ומסרטבא לגרופינא ומגרופינא לחוורן ומחוורן לבית בלתינ ומבית בלתינ לא וזו משם אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש, ע"כ. נמצא שבליל ראש חודש היה מאיר כל הגולה ע"י המשואות שהיו משיאין, והיה ג"כ אור כמו ביום. וכיון שבאלו אין מזכירים לילה, שוב משום לא פלוג אין מזכירים בכולם, רק אומרים "ביום" גם בלילה.

ועל קושיא הראשונה אפשר לומר, דהנה ידוע ששמות החדשים אינן מלשון הקודש רק עלו מבבל, וכמו שכתב הרמב"ן (שמות יב, ב) ושאר ראשונים², ומקורו בירושלמי (ר"ה פ"א ה"ב) דא"ר חנינה שמות חדשים עלו בידם מבבל (וכ"ה

² וז"ל: וכבר הזכירו רבותינו זה הענין, ואמרו שמות חדשים עלו עמנו מבבל, כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו, והסבה בזה, כי מתחלה היה מניינם זכר ליציאת מצרים, אבל כאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכתוב (ירמיה טז, יד-טו) ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון, חזרנו לקרא החדשים בשם שנקראים בארץ בבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"י. כי אלה השמות ניסן אייר וזולתם שמות פרסיים, ולא ימצא רק בספרי נביאי בבל (זכריה א, ז, עזרא ו טו, נחמיה א, א) ובמגילת אסתר (ג, ז). ולכן אמר הכתוב בחדש הראשון הוא חדש ניסן, כמו הפיל פור הוא הגורל (שם). ועוד היום הגוים בארצות פרס ומדי כך הם קוראים אותם ניסן ותשרי וכלם כמונו, עכ"ל.

³ ז"ל הרד"ק (זכריה א, ז): שמות החדשים כמו שכתוב במגילת אסתר ובזוה הספר לא ידענו אם הם לשון ארמי כי לא מצאנו אותה בשאר ספרי הקדש, עכ"ל. - וז"ל החזקוני פר' בא (יב, ב): לחדשי השנה ניסן ראשון אייר שני סיון שלישי וכל שמות החדשים אינן לשון הקדש אלא לשון כשדים לפיכך לא תמצא שם אחד מהם בכל המקרא רק בספר חגי זכריה דניאל אסתר לפי שכל אלה בגולה היו, אך מצינו במקרא שנקראו בלשון אחר ירח זיו בירח האיתנים ירח בול, עכ"ל. - וכ"כ האברבנאל פר' בא (שם) וז"ל: ואמנם שמות החדשים אשר

במדרש, בראשית רבה פרשה מ"ח סימן ט'). נמצא שבוודאי אין להזכיר בנוסח התפילה שנתקן ע"י אנשי כנסת הגדולה בצחות לשון הקודש, עיין בדברי הרמב"ם (פ"א מהל' תפילה), וא"כ העצה היעוצה היה לומר ביום ראש חודש הראשון ביום ראש חודש השני וכן אידך, אבל לשון זה אינו מדויק כראוי, כי יכולים למעות דקאי על יום הראשון של ראש חודש וכן יום השני של ראש חודש.

וביותר, כי ידוע פלוגתת ר' אליעזר ור' יהושע במס' ראש השנה (דף י:–יא.) אם בתשרי נברא העולם או בניסן נברא העולם, ועל כן הגם כי חודש ניסן הוא ראשון לחדשי השנה, מכל מקום יש מקום למעות לאלו המונים מתשרי, ולחשוב שחודש הראשון הוא חודש תשרי, ועל כן לא תיקנו להזכיר מספר החודש, רק בלשון סתמי ביום ראש חודש הזה.

ועוד נראה לענ"ד לומר בדרך אפשר מעם למה אין מפרשין שם החודש, היות כי אמרו חז"ל (תענית כט.) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, לכן לא רצו להזכיר להדיא השם של חודש אב, ומשום לא פלוג' שוב לא תיקנו להזכיר גם אצל החדשים האחרים.

בענין מי ששכח להזכיר יעלה ויבא בראש חודש

לכבוד אהובי ידידי הרה"ח הרה"צ הרה"ג גיסי היקר מוה"ר פסח קעסלער שליט"א

השי"ת יעזור שיזכה לראות רב "אידיש נחת" מכל בניו ונכדיו, יחד עם בני ביתו החשובה אחותי שרה רבקה שתחי'.

אחדשה"ט באהבה!

על אודות הויכוח שהיה לנו ביום שב"ק פרשת פקודי העלל"ט, שבת חזק חזק ונתחזק שנת תשע"ו לפ"ק, בענין מי ששכח לומר יעלה ויבא בשמונה עשרה, מתי צריכים לחזור ולהתפלל ומתי לא, שיש בזה הרבה כללים ופרטים, וצריך לזה אריכות גדול, אבל בהיות שכבר הארכתי מזה במקום אחר באריכות גדול, אבוא כעת בקיצור גדול, על סדר הא"ב.

- א -

אם ידע שהיום ראש חודש בשום אופן אין צריך לחזור ולהתפלל

אם ידע שהיום ראש חודש, והתפלל כרגיל בביהמ"ד בתפילת שחרית, ואמר יעלה ויבא בשחרית והלל ותפילת מוסף, ורק אח"כ לאחר תפילת מנחה התעורר ספק בלבו אם הזכיר יעלה ויבא או לא, יש בזה הלכה מפורשת בשו"ע, דדווקא אם נזכר תוכ"ד לפסיעתו, אז צריך לחזור ולהתפלל, וכמו שכתב המשנה ברורה (סימן תכ"ז סק"י) וז"ל: כבר כתבנו לעיל בסימן קי"ד במ"ב סקל"ח בשם האחרונים דאם ברור לו שהיה בדעתו לזכור מעין המאורע בתוך התפלה ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם זכר בתפלה או לא אין צריך לחזור אך כ"ז אם הספק נפל לו לאחר זמן אבל אם נתעורר לו הספק מיד אחר התפלה יש לו לחזור, עכ"ל.

- ב -

באופן הנ"ל אין חילוק אם הוא מסופק או שחושב כן בוודאות

אם כבר פסע לאחר תפילת שמו"ע, ולא התעורר לו ספק, רק אח"כ כששומע בחזרת הש"ץ איך שהבעל תפילה אומר "יעלה" ויבא אז נזכר ואומר 'אה', וחושב בלבו שלא אמר, בוודאי אין צריך לחזור ולהתפלל, ואף יתכן שאסור לו להתפלל,

אתנו העולים מבבל העולם משם כי שמות פרסיים הם וקראום כן לזכרון גאולתם מבבל להודיע כי שם עמדו ומשם העלם השם יתברך ונראה לי שלא עברו בזה על מצות החדש לפי שגם הם לא נמנעו מלקרוא את החדשים ראשון ושני במספרם כמו שצותה תורה אבל מלבד זה כנו את החדש באותו כנוי שהיו מכנים אותו בבבל וכן נאמר במגלת אסתר בחדש הראשון הוא חדש ניסן שהוא ביאור החדש על דרך הפיל פור הוא הגורל, עכ"ל.

¹ וכמו שמצינו לחז"ל כמה פעמים (עי' יבמות קז., כתובות נב: בבא מציעא נג:), ועיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קמ"ה) בענין מה שעושים שני ימים טובים של גליות בחג השבועות משום לא פלוג.

ואין בזה חילוק בין אם יש לו ספק, או שחושב בוודאות שלא אמר, דכיון שיודע שהיום ראש חודש, ולא נזכר תוכ"ד כשפסע לאחר תפילת שמו"ע, שוב אי אפשר לו לחזור ולהתפלל (וכן קיצלתי מאת הרה"ג חיים ישעי' קטניג שליט"א ולרפ"ש, אצ"ד ור"מ דק"ק חשק שלמה יאקע, ומח"ס שו"ת חוקי חיים י' חלקים).

- ג -

האופן היחידי שצריך לחזור ולהתפלל אף כשנזכר לאחר זמן מופלג הוא רק כשלא ידע כלל שהיום ר"ח

האופן היחידי שיארע שיצטרך לחזור ולהתפלל, אף כשנזכר זמן מופלג לאחר שפסע שמו"ע, הוא רק כשלא ידע כלל שהיום ראש חודש, ואף שבדרך כלל לא שייך דבר כזה שלא ידע כלל שהיום ראש חודש, מכל מקום באופנים מסויימים יתכן כן במציאות, וכדי לשבר את האוזן, אמשול לך משל למה הדבר דומה לאיש אחד שהיה – ל"ע ולא עליכם – בבית החולים בשב"ק בעת שבירכו את החודש, וחזר לביתו מבית החולים לאחר השבת ביום ג' בצהריים, כך שתפילת שחרית התפלל ביחידות, ולא אמר הלל ומוסף, ואח"כ הלך להתפלל תפילת מנחה בבית המדרש, ולא ידע כלל שהוא ר"ח, (ולכן הוא מנהג עוז צהרצב צתי מדרשים שכשעומדים להתפלל שמו"ע מכריזים צקול רס "יעלה ויבא"), נמצא שאם לא הכריזו בביהמ"ד לומר "יעלה ויבא", א"כ לא ידע כלל שהיום הוא ראש חודש, ואז ג"כ אין חילוק בין אם הוא ספק או וודאי, דכיון שלא ידע כלל שהוא ר"ח בוודאי שלא אמר, ובוודאי שצריך לחזור ולהתפלל, ואין על זה שום שאלה⁷.

- ד -

אף באופן הנ"ל אין נכון לעמוד ולהתפלל באמצע חזרת הש"ץ, רק צריך להמתין עד שיגמור

אף באופן הנ"ל שלא ידע כלל שהיום ר"ח, דהדין הוא דצריך לחזור ולהתפלל, אין נכון מה שרואים אנשים שמיד מתחילים להתפלל תפילה שמו"ע, שזה אינו נכון, דמקודם צריך להמתין ולשמוע מן השליח ציבור הקדיש תתקבל, ורק אח"כ יעמוד להתפלל. ואם יש בביהמ"ד עוד מנין [כמו שיש בהרבה בתי מדרשים הגדולים כמה מנינים לתפילת מנחה], אז צריך להמתין למנין הבא ולהתפלל תפילת י"ח בציבור, ורק אם הוא במנין האחרון סמוך לצאת הכוכבים דרבינו תם, שאם לא יעמוד להתפלל תיכף ומיד אז כבר יהיה וודאי לילה, אז יש מקום לומר שאין צריך להמתין, [וכמוכן שכל זה רק באופן שצריך לחזור ולהתפלל, דהיינו שלא ידע שהיום הוא ראש חודש].

- ה -

אחרי כותבי כל זאת – גסי היקר – נולד לי שאלה חדשה, דאפילו מי שלא ידע שהיום הוא ר"ח, וכגון שהיה בבית החולים ולא ידע שבירכו ראש חודש וכאמור למעלה, היות שברוב הבתי מדרשים מכריזין "יעלה ויבא", ואף במקום שאין מכריזין עכ"פ יש דף גדול לפני העמוד שכתוב עליו באותיות גדולות "יעלה ויבא", יתכן שגם הוא אין צריך לחזור ולהתפלל, כי לכאורה גם הוא ראה או שמע שיש להזכיר יעלה ויבא, ודעתו היה מתחילה להזכיר מעין המאורע, אלא שטעה בלבן, ואח"כ חושב שלא אמר ולא ידע, וא"כ אף באופן הנ"ל יש מקום לומר דג"כ א"צ לחזור ולהתפלל.

אלכסנדר אליעזר קנאפלער

⁷ וזכור אזכרנו מלפני שנים רבות, כשהיה לי "שימוש" אצל הרבנים הגאונים לפסוק שאלות בענין מראות, היה מן השאלות הכי קשה – שהרבנים הביאו לפני האברכים החדשים שלמדו ההוראה, וגם אני בתוכם – כשיש לאיש דמיון והולך עם דמיונות שוא, ובפרט אצל הנשים נמצא ביותר שהולכות עם דמיונות שוא, וזה קשה מאוד לפסוק. והכי נמי בנידון דידן לענין אמירת יעלה ויבא, דאיש הזה שיש לו דמיון שלא אמר, בין אם הוא ספק בין אם הוא וודאי, אין הולכים לפי הדמיונות שלו, רק לפי הידיעה, ולכן אם ידע שהיום ראש חודש, אז אין צריך לחזור ולהתפלל, רק אם נזכר תיכף ומיד כשפסע שלא אמר יעלה ויבא, אבל אם כבר עבר זמן מופלג, וכבר פסע והשליח ציבור כבר התחיל החזרת הש"ץ, ורק אז נזכר שלא אמר, אז אין צריך לחזור ולהתפלל, וזה ברור ומבואר בכל הפוסקים.

חיים ישעי' קעניג

אב"ד ור"מ דק"ק חשק שלמה יאקא
מח"ס שו"ת חקי חיים, ו' חלקים
ברוקלין נ.י. יצ"ו

בס"ד, לכבוד אהובי ידידי המופלג בתורה ויראה, זוכה ומוכה בחיבוריו היקרים,

מו"ה אלכסנדר אליעזר קנאפלער נ"י, ברוקלין יע"א.

אחדשה"ט באהבה. הנני במענה על שאלתיך.

(א) אודות הכתוב במ"ב סימן תכ"ב סק"י, דכללא כייל דהא דקיי"ל בספק הזכיר מעין המאורע שחוזר ומתפלל דמסתמא התפלל ברגילות שלו, זהו דווקא אם מיד אחר גמר התפילה נזכר, אבל אם נזכר לאחר זמן, ובדעתו היה להזכיר מעין המאורע, דהיינו שקבע בלבו שהיום ר"ח, ולאחר זמן מסתפק אז א"צ לחזור.

והנני מסייע לו בדבר הזה, דאיתא במס' שבת צ' ע"ב [וצ"א ע"א], אמר אב"י הכא במאי עסקינן כגון שהצניעו ושכח למה הצניעו והשתא קא מפיק ליה סתמא, מהו דתימא בטולי בטלה מחשבתו קא משמע לן כל העושה "על דעת ראשונה הוא עושה". הרי זה דומה לנידון דידן, דכיון שקבע בדעתו טרם שעמד בתפילה שעליו להזכיר מעין המאורע ושכח, אמרינן דמסתמא הזכיר, אם לא שנזכר תיכף ששכח – וכן מצינו גם לענין קדשים בתחילת מסכת זבחים, עיי"ש¹.

(ב) באופן שיש חשש שאין כאן ט' המכוונים לתפילת חזרת הש"ץ, או בוודאי עליו לכוון מקודם לחזרת הש"ץ, בלתי אם הזמן דחוק, או נסמוך על המג"א סימן נ"ה ס"ק א' דאף מי שמשוה ואינו שומע מצטרף, עיי"ש. מכל שכן כשעליו חיוב להתפלל ויעבור הזמן, וד"ל.

אמנם מצאתי פתרון באופן שמסתפק אם הזכיר מעין המאורע או לא, על פי השו"ת ארץ צבי סימן כ"ב, דהעלה להלכה דהיכי ששכח לומר יעלה ויבא בר"ח, דינו בפעם שני כעם שבשדות שיוצא בתפילת הש"ץ בכל השנה, ולא דווקא בר"ה ויוהכ"פ, עיי"ש שהראה מקורו מתוס' ר"ה ל"ד וברכות ל"ג – והב"ח או"ח סימן קכ"ד עיי"ש² – לפי"ז אין להגדו אם הזכיר עצמו לאחר זמן, או אם קבע בדעתו טרם שעמד לתפילה או לא, אלא יאזין ויכוון לתפילת הש"ץ, ודיו. ותימה לי שהמשנה ברורה לא הביא תקנה זו.

והנני ידיך דוש"ת בלונ"ח כל הימים

י"א כסליו תשס"ו לפ"ק.

חיים ישעי' קעניג

נ"ב – אם אמי היתה בת מו"ה יחיאל מיכל שפיגעל מצעהלים – אחיו של מו"ה איציק הערמץ שפיגעל המוזכר לשבח בשו"ת כתב סופר [או"ח] סימן מ"ז – תשו"ח בעד הנשלח.

¹ לכאורה כוונת הרב מדף ב' ע"ב, ששאל הגמ' מנלן דסתמא בזבחים כשירין, אילימא מהא דתנן כיצד לשמן ושלא לשמן לשם פסח ולשם שלמים, טעמא דאמר לשם פסח ולשם שלמים, הא לשם פסח וסתמא כשר, אלמא סתמן כלשמן דמי, ודחי הגמ', דילמא שאני התם דאמר כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה.

² סוף הסימן, וז"ל שם: ומ"ש אף על גב דאמר בפרק בתרא דראש השנה שלח ציבור אינו פוטר אלא האנוסים שאינן יכולין לבוא לבית הכנסת וכו'. גם זה מדברי התוספות ורצונם לומר אף על גב דזה שהתפלל ושכח יעלה ויבוא וכו' בקי הוא ואפילו רבן גמליאל בפרק בתרא דראש השנה לא אמר דמוציא אף הבקי והלכתא כוותיה בראש השנה ויום הכפורים אלא העם שבשדות משום דאניסי וטרידי אבל טעה לא וכאן פסק בה"ג בסתם דיוצא ידי חובתו בשמיעתו משליח ציבור בין בראש השנה ויום כפור בין בשאר ימות השנה והא ליתא אפילו לרבן גמליאל וכל שכן לרבנן ומתירן שאני הכא שכבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר מוציא אף הבקי ואף על גב דלא אניס אלא טעה ואפילו לרבנן וכל שכן לרבן גמליאל ועיי"ן שם בתוספות מפורש כן ועיי"ן לקמן בסימן תקצ"א שהארכתי בזה.